

**Milovan Gavazzi, Vrela i sudbine narodnih tradicija.** Kroz prostore, vremena i ljude. Etnološke studije i prilozi iz inozemnih izdanja, Liber, Zagreb 1978, 292 str.

Gotovo nema pojave hrvatske etnologije o kojoj nije pisao nestor te znanosti u nas — Milovan Gavazzi. Stjecajem okolnosti mnoge od tih fenomena on je prvi zabilježio, opisao ili skrenuo pozornost na starije izvore u kojima su etnološke i folklorističke pojave zabilježene. Stoga svaki suvremeni istraživač gotovo obavezno uvijek polazi od Gavazzija kad istražuje kulturnohistorijske fenomene tradicijske kulture, kad se bavi običajima, pa čak i folklornom glazbom i drugim pitanjima.

Gavazzijev se opus ne sastoji od glomaznih, kapitalnih djela. Kapitalno je u njega to da je prodro u svaki kutak Hrvatske, u nekad dosta zabitna sela ne samo u Hrvatskoj nego i u mnogim dijelovima Jugoslavije i Balkana — i što je ondje zabilježio etnološki ili etnografski relevantnu građu. Osim nekoliko tankih knjižica Gavazzi je napisao mnogo i mnogo članaka u kojima je svu tu vlastitim iskustvom sabranu građu kulturnohistorijskom metodologijom obradio, stavio u određene povijesne, prostorne i kulturne relacije.

Ova knjiga sadrži dio tog opusa. Mahom su to članci koji su objavljeni u različitim inozemnim stručnim i znanstvenim revijama. Do izdanja same knjige bili su donekle poznati etnološkoj javnosti ali su bili teško dostupni. Ovdje su skupljeni u pet poglavlja: *Kroz život i kulturu Slavena u davnini; Iz tradicijske kulture južnih Slavena i jugoistočne Evrope; Kulturna strujanja jugoistočnom Evropom i oko nje; Iz davne evropske kulturne baštine; Ustrajanje, mijene i nestajanje tradicija u jugoistočnoj Evropi.*

Gavazzijev referencijalni okvir obuhvaća povijest Slavena, posebno se bavi južnim Slavenima i jugois-

točnom Evropom. Određene pojave promatra u evropskoj retrospektivi. Kao dosljedan pozitivist u izlaganju on je upravo ono što svakoj znanosti treba u njenim počecima: pozitivno znanje o pojavama i procesima. Premda je u jednom od podnaslova knjige sadržana i riječ »ljudi« — o ljudima kao stvaraocima tradicijske kulture i o relacijama između pojava i predmeta i samih ljudi najmanje je u Gavazzija razmišljanja i podataka. No u vrijeme kad je on počinjao i u desecima godina kad je istraživao, odgajao generacije i generacije etnologa i napokon kad je pomagao pri zasnovanju brojnih muzeja i muzejskih zbirki — da spomenemo samo neke od njegovih aktivnosti — etnologija se ni u svijetu baš nije bavila svim tim relacijama prema čovjeku i s čovjekom u kulturi. To je donijelo novo vrijeme i to očekuje nove istraživače. Za etnologiju u svako doba Gavazzijev opus i u njemu ova knjiga uvijek će biti obavezno štivo. Njene mane — usitnjenost bez velikih uopćavanja ali s mnogo detalja o pojedinim pojavama i problemima — bit će i njene vrline.

Dunja Rihtman-Auguštin

**Ina-Maria Greverus, Kultur und Alltagswelt. Eine Einführung in Fragen der Kulturanthropologie,** Verlag Beck, München 1978, 316 str.

Ova knjiga o odnosu kulture i svakodnevice u stvari je nacrt jedne suvremene etnologije. »Među-kulturna poredbena pretpostavka kulturne antropologije ne dijeli je više rigorozno na jednu disciplinu koja istražuje samo plemena bez pisma (Völkerkunde) i na drugu koja istražuje 'narod', tj. reliktno kulture u kompleksnim društvima (Volkskunde). Tu pretpostavku treba shvatiti geografski kao i povijesno, jednako kao što je potrebno razlikovati specifičnosti klasa i društvenih slojeva. Radi se uvijek o tome da se analizira i ispituje kultura koju za-

jednički prakticira jedna ljudska grupa čiji članovi stoje u odredivom međuodnosu, i to u usporedbi s drugim postojećim kulturama, tj. kakve su sposobnosti ljudi morali razviti i uz pomoć kojih mehanizama društvenog razvoja su pospješeni ili zakočeni raznovrsnost i razvoj osobnih kultura« (str. 47).

Suvremeni čovjek ne participira samo u jednoj ljudskoj grupi (obitelji, koja je u isto vrijeme ekonomska organizacija; mjestu ili selu, koje u isto vrijeme zadovoljava sve društvene i kulturne potrebe). Zato se kaže da je današnji čovjek »segmentiran«: različitim segmentima sebe on sudjeluje u različitim ljudskim grupama, u kojima vladaju različite vrednote i norme i u kojima on zadovoljava različite svoje potrebe.

Autorica smatra da je zadaća suvremene etnologije ili kulturne antropologije istraživanje čovjeka u svakodnevici kao mjestu ravnoteže. U toj svakodnevici pojedinac je nekad ostvarivao ravnotežu među prirodom i društvom: u obiteljskoj ekonomiji postizao je ekološku ravnotežu. Kako je ostvaruje danas kad je segmentiran? Koliko je sada svakodnevica mjesto ravnoteže i koliko u svakodnevici ima smetnji toj ravnoteži? U takvom se okviru misao o etnologiji dalje sustavno razvija u pet ključnih poglavlja. Nakon prvog — *Što je kulturna antropologija* slijedi: 2. *Ključna riječ kultura*, 3. *Kultura i svakodnevica*, 4. *Narodna kultura — masovna kultura — supkultura* i 5. *Kultura i identitet*.

Iz ovog rasporeda vidi se da je etnologija situirana među ključne probleme suvremenih društava i suvremene misli. Autorica stoga problematizira gotovo svaku »tradicionalnu« etnološku temu ili pojavu suvremenom senzibilnošću i naravno uz kritiku dosadašnjih etnoloških odnosno kulturoantropoloških teorija.

Cini se da suvremeni birokratizmi djeluju mnogo jače na formiranje kulturnih raznolikosti nego što je to

bilo čak i u feudalizmu! (str. 140). Nepoznate male ljudske grupe traže i potvrđuju svoje identitete specifičnim izrazima kulture. Zato ovako zamišljena moderna etnologija ne govori o kulturi, nego o pluralizmu kultura. Ali u modernom svijetu treba sagledati nove kulture — na primjer kulture mladih, zatim marginalne i socijalno podređene kulture etničkih skupina u masovnom društvu, odnosno u velikim, nekad isključivo nacionalno obilježenim državama, zatim kulture malih zajednica... Ono čime se etnologija uvijek bavila dobiva novi dignitet. Samo što se osobitost male grupe ne promatra sada kao kuriozitet, ekstravagantnost. Osobitosti malih grupa tretiraju se kao posebne sposobnosti koje ih izdvajaju, omogućuju identitet. U svakodnevici takve grupe »kultura« nije odvojeni segment, nešto što pruža umjetnički užitek ili predstavlja estetiku oblikovanja proizvoda. Kultura nije ni nostalgični surogat. Ona obuhvaća totalitet svakodnevice u kojoj se pojedinac svjesno identificira u grupi. Radi se dakle o kulturnom pluralizmu kao autonomiji, o samosvojnim mogućnostima kulture društvenih grupa.

Teško je u ovom prikazu izdvojiti bilo koji od etnoloških problema na koji ova autorica baca novo svjetlo, svjetlo suvremene humanističke misli. Ipak, spomenut ću, primjera radi, pitanje narodne umjetnosti i estetike.

Autorica se zalaže za koncepciju u kojoj estetika različitih društvenih slojeva tvori jednu dimenziju njihove etike. U okviru takvoga razmišljanja stilska čistoća ili nečistoća pojedinog predmeta postaje sekundarna. Bitna je čistoća stila u skladu s nekom novom svakodnevicom!

»Kriterij stila u narodnoj umjetnosti ne vidim u njenoj jedinstvenosti koja proizlazi iz zajedničke socijalne potlačenosti, nego u diferenciranosti koja ne zavisi od umjetničkih stilova nego od nužno različitih životnih stilova, u kojima je to

estetika jedna dimenzija etike koja požimlje i određuje ukupni plan života i oblikovanje svakodnevice neke grupe«. (str. 140). Čistoća i nečistoća stila nisu kriteriji vezani uz predmet, nego uz stvaralačku integraciju u određeni stil života.

»Povijesno orijentirani etnolozi«, kaže autorica, »s hedonističkom strasću skupljaju šarene relikte i sređuju ih kao 'nekadašnje' vrijednosti ne misleći na njihovu moguću suvremenu upotrebu. Uživaju u vlastitoj larpurlartističkoj igri, a ne dopuštaju je drugima. Inzistiranje na izvornosti zapravo sprečava kreativnu primjenu«. (str. 137).

Ove mi se misli čine vrijednima pažnje. U vječnim dilemama naše etnologije i folkloristike o »našim« izvorima naše narodne umjetnosti i o »utjecajima izvana« kao i u dilemama o »kvaliteti« tradicije i »nekvaliteti« suvremenih etnoloških odnosno folklorističkih pojava uputnice ovih misli Ine-Marije Greverus mogu biti poticajne.

No to je samo jedno od područja njene knjige, koju će upoznati svaki student etnologije u Njemačkoj, a bilo bi dobro da je kod nas pročitaju mnogi istraživači.

Dunja Rihtman-Auguštin

**Bohuslav Beneš, Úvod do folkloristiky,**  
Univerzita J. E. Purkyně, Filozofická  
Fakulta, Brno 1979, 132. str.

Priznati češki folklorist i predavatelj Bohuslav Beneš je obogatio svojo znanstveno bibliografijo s predstavljivo folkloristike kot znanstvene discipline. Uvod v folkloristiko je zamišljen kot priručnik in učna knjiga za študente 1. letnika etnografije na čeških fakultetah. Vzrok, da pišem o tem učbeniku leži v dejstvu, da Benešev proseminarski priručnik presega okvir študentskega učbenika, saj je v zgoščenih poglavjih knjižnice strnjeno široko, moderno in znanstveno pronicljivo védenje o folklori in njene mu preučevanju. Teoretična osnova

Beneševe knjige so spoznanja strukturalizma in sodobne marksistične estetike in družboslovja. Vsemu dodaja svoje praktične folkloristične izkušnje, ki so vpete v zgodovinski kontekst folklorističnih raziskovanj.

Knjižica je razdeljena na tri večja poglavja: 1. *Folklor kot družbeni in estetski pojav*; 2. *Folklorna tekstologija* in 3. *Tradicija in sodobnost*. To so bolj okvirni in široki naslovi, ki jih avtor razbija oz. natančneje opredeljuje in analizira s predstavitvami problemov v krajših, a številnejših razdelkih. Poglavje o folklori kot družbenem in estetskem pojavu razčlenja z osmimi razdelki, vsak razdelek obravnava posamezen problem stroke in seveda tudi terminologijo, tako da je vsakemu študentu obrazložena in jasna vsa kompleksna problematika in strokovno znanstvena terminologija ter metode. V prvem razdelku s naslovom *Razvojno pojmovanje folkloristike* prikaže avtor zgodovino folkloristične panoge, navaja in komentira različna mnenja številnih raziskovalcev folklore skozi čas — od začetka 40. let 19. stoletja do danes. Te misli pa v drugem razdelku (*Temeljni znaki folklore*) ovrednoti in izlušči mnenja, ki se mu zdijo najbolj smiselna. Poleg tega predstavi znake, ki so v 20. stoletju opredeljevali folkloro. To so: 1. kolektivnost, 2. spontana ustvarjalnost in improvizacija ter iz njih izhajajoče različice; 3. zgodovinskost (izvor, interpretacija...); 4. funkcionalnost folklore; 5. sinkretičnost. Navedene znake avtor na kratko razloži in komentira, kar velja za vsak nov pojem, ki se pojavi v učbeniku. V tretjem razdelku, ki nosi naslov *Tradicija in njene spremembe — Narodnost in ljudskost v folklori* pa se že zelo izrazito pokaže avtorjevo individualno oz. neortodoksno pojmovanje folklore. Novost glede na slovensko folkloristiko je v avtorjevem širšem pojmovanju predmeta folklore, saj k temu ne prišteva le tradicionalne ljudsko-duhovne kulture, ampak tudi novejša pojava, kot je ljubiteljska kultura, ama-